

”Detta är en del av en artikel skriven av Björn Nilsson som publicerades i Expressen 24 december 1994.

Björn Nilsson anställdes på Expressen 1958 och verkade där till sin död 1995.

Expressens Björn Nilsson-pris för god kulturjournalistik delas sedan 1994 årligen ut av Expressens kulturredaktion. Förste pristagaren var just Björn Nilsson.”

(Avskrift gjord 2017-12-17 av Hans Philip från en dålig faxkopia ur Expressen)

2000 år

Om Jesus som fabriksfigur eller levande gäst i kökssoffan

Jag brukar i det här sammanhanget tänka på förre hemmansägaren Evald Öhrman i Bondliden, Västervåla socken, Västerås stift. På hur han själv kan tänkas tänka när han begrundar allt detta uppe i sin Herres härlighet. Ty i själva verket handlar det om summan av hans jordeliv.

Evald var en av de frommaste kristna jag någonsin råkat.

Kanske hette han inte precis Evald Öhrman och gården inte just Bondliden. Västervåla är för övrigt ingen socken längre, ingen självstyrande kommun, utan helt simpelt en del av det mycket mer prosaiska Fagersta. Västervåla omger sjön Åmänningen, Västmanlands största vatten, och i dess yta speglar sig himmelriket. Våla är ett susande Arkadien, mörkgrönt som granskog och ljust likt midsommarängarna mellan Ennora och Ombenning by; den vackraste på jorden.

Om man någon gång verkligen kommer dit löper man stor risk att aldrig kunna ta sig därifrån. Självt steg jag av tåget i Ängelsberg, tätorten, en midsommarafton för tjugotre år sen. Blev strax fast, nästan utan att veta det. Bor där nu var sommar. Och då min dag kommit tänker jag invänta uppståndelsen på Västervåla kyrkogård, mellan någon hemmansägare och kanske en grovsmed från bruket.

Evald var nog barnfödd i Våla mot slutet av förra 90-talet. Bondliden är antagligen en släktgård. Vi var grannar i några år, jag hade inköpt och gjort fritidshus av salig gumman Olivia Holmblads lilla stuga tvärs över vägen. Och där kom Evald promenerande klockan två prick var dag som väglaget tillät. Oavsett om solen sken eller det regnade småspik.

Till min person lade han över huvud taget aldrig märke. Man förblir lätt osynlig för infödingarna i Våla tills man bott där några decennier, och sålunda visat att man menar allvar. Men detta är ett annat kapitel.

Evald Öhrman i Bondliden blev frälst vid ett pingstmöte på Bispbergs klack – vill jag minnas stället heter – uppe i Dalarna. Vi skriver sommaren 1916. Plötsligt faller han gråtande på knä, stora starka ungbonden, lovprisande Kristus som med sin offerdöd räddat honom undan den eviga förtappelsen.

Mötesledningen ville försäkra sig om att det verkligen tagit skruv. Alltså ringer man upp närmsta pingstförsamling, den i Snyten, och förvarnar om att en nyfrälst själ är att vänta med tretåget.

På stationen står då de troende mangrant församlade. De tar med sig Evald i en eka ut på sjön Snyten, där han döps genom att för säkerhets skull doppas ner helt och hållet.

Det tog verkligen skruv. Evald återvände till Västervåla, några kilometer söderut. Där växer nu upp en allt livligare pingstförsamling. Med bröders hjälp uppförs ett kapell på Bondlidens tomt; står där än. Självt gifte han sig med Märta. Och sångerna brusade.

Då jag kom till Våla hade de tystnat. Stilla fast obevekligt hade Västervåla förvandlats till mellansvensk glesbygd. De äldsta var borta, en yngre generation fann vida större behag i Folkets hus och än värre världslighet än i kapellmöten. Men så – söndagen den 15 juli 1980 för att vara exakt – inträffade något märkligt.

Evald Öhrman hade råkat samman med en i trakten semestrande pingstpastor, och herrarna beslöt sig för att pröva om anden verkligen slutat blåsaför gott. Möte utlystes i Bondliden.

Jag gick naturligtvis dit. Till min icke ringa förvåning var kapellet nästan fullt. Sången brusade som förr, himmel och jord må brinna – och Evald själv talade i tungor. Tänk er det: en västmanländsk lantbrukare i 85-årsåldern fast lika klar i knoppen som du och jag, inte det bittersta överspänd, talar plötsligt i tungor, som vore det hans modersmål!

Det var en upplevelse.

Min närvaro hade Evald också råkat lägga märke till. Från och med nu var jag någon som faktiskt existerade.

Vid tvåsnåret dagen därpå sitter jag på min farstutrapp och slipar bort den murrigt gröngrå originalfärgen från Olivia Holmblads enkla men vackert snickrade kammарbyrå. Plötsligt står Evald Öhrman precis där. Iakttar tyst mina förhävanden. Någon sorts hälsningsfras i stil med ”god dag, hur står det till?” besvarar han sig inte med. Måhända faller sådant under etiketten världslig onödighet.

- Du tar bort färgen från Olivias byrå, säger han bara.
- Joo. Kan ju inte nekas.
- Och vad skall det nu vara bra för? Jag har själv målat dit den. Hösten 1921.

Att jag tänkte göra byrån antikblå vågade jag liksom inte tala om. I stället frågar jag om inte Evald ville stiga in på en kopp kaffe.

- Nä, tack. Kaffe har jag lagt av med för länge sen.

Men in kliver han. Går så runt och inspekterar denna enkla boning som han väl aldrig beträtt på årtionden. Bromsar upp framför köksbordet. Där står en överfull askkopp bredvid min väl använda kortlek.

- Du nyttjar tobak ser jag, säger Evald. Och så spelar du. (Vilket jag faktiskt aldrig någonsin gör. Jag lägger patiens)

Nu är det kört, tänker jag. Evald kanske tror att jag också är pingstvän. Likaså gott att ta tjuren vid hornen och säga som det är: Evald, du förstår att jag är katolik. Vi katoliker både röker och spelar kort, fast vi försöker gör det med måtta.

Men katolik! I en gammal pingsttroende västmanländsk bondes öron måste detta låta som att bekänna sig vara tempelskändare eller kannibalhövding.

Evald Öhrman sätter sig i kökssoffan. Inte ett ord på ganska lång stund. Och sen:

- Jaha. Själv har jag försökt hålla mig till Guds ord så som det står skrivet. Och de stora katolska frågorna har jag för min del alltid lagt åt sidan.

De katolska frågorna: Maria, påvens dogmatiska primat, helgonens förböner, hela köret. Detta var något av det klokaste jag hört någon säga på länge, i Våla eller överhuvudtaget. I det ögonblicket hade jag kunnat falla Evald Öhrman om halsen.

Ett slags nästan ordlös vänskap uppstod oss emellan.

Jag brukade anlända till Västervåla strax före midsommar. Någon av de först dagarna stötte jag alltid samman med Evald som jag då inte sett på nästan ett år. Men för honom var det som om vi skilts åt för en kvart sen. Inga onödiga fraser. Han bara återupptog den tillfälligt avbrutna konversationen.

- Hör du Nilsson, kommer du ihåg hur många duvor Noak sände ut ur arken? Och vad som sen hände?
- Ledsen Evald, jag är en dålig bibelläsare. Så det har jag glömt.
- Tre stycken. Den första återvände utan så mycket som ett grönt strå i näbben. Den andra likaså. Noak var kanske rätt nära förtvivlan. Då återvände den tredje med ett palmlblad. Och Noak förstod att han var räddad. Att han snart skulle ha land i sikte.

Jag är en dumskalle. Först en bra stund efteråt förstod jag att det var om sig själv som Evald velat tala. Om sitt livsöde och sin långsamt borttynande församling.

Sista sommaren bjöd han in mig, för enda gången. Bjuder till och med på kaffe. Efter en stund kryper det fram. Evald Öhrman vill om inte precis bekänna så i vart fall ha hjälp med något som svårligen trycker hans samvete.

I vintras hade Märta dött på långvården i Fagersta.

- Då var det något, nästan viskar Evald, då var det något som aldrig blev sagt. Fast jag borde ha berättat för Märta åtminstone när jag såg att hon snart skulle bort. Jag har ändå haft nästan tjugofem år på mig.

Tittar ner i vaxduken. Inte helt olik en ertappad skolpojke.

- Så här var det. Vi ligger i kammaren och sover, klockan går väl på tre. Då vaknar Märta, hon sov ofta lite oroligt. Och så väcker hon mig.
- Evald, det är någon i köket. Snälla Evald, gå ut och se efter.
- Äsch. Det är väl bara kattan som nattpromenerar. Du vet väl hur hon är.

Men Märta var ihärdig. Så det blev till att masa sig upp.

Och det var verkligen någon uti i köket. I soffan satt Jesus Kristus och såg på mig, som om han väntat länge.

- Hur jag visste att det var han? Det bara visste jag. Han var sig inte alls lik från någon bild. Men jag kände igen honom som om han varit min egen bror.

Hur länge jag stod där och hur länge han satt där, det minns jag inte. Kanske några sekunder. Kanske någon minut. Inte heller minns jag om någonting blev sagt.

Plötsligt var han bara borta.

Då jag kom tillbaka till kammaren hade Märta somnat om. Fast hon vaknade igen.

- Så det var bara katten då?

Nu kommer vi till det svåra. Märta var stark i tron, mycket stark. Inte fråga om annat. Men om jag sagt som det var – då hade nog trott att jag mist förståndet. Så jag säger:

- Ja. Det var bara katten.
- Och sanningen, förstår du, sanningen kom aldrig fram. Detta att Kristus velat uppenbara sig för mig vågade jag inte berätta ens när hon låg där och vändades med kroppen full av kräfte. Tror du att det någonsin skall förlåtas mig?
- Evald, säger jag. Jag är alldeles säker på att du är förlåten för länge sen.

Vintern därpå avled förre hemmansägaren Evald Öhrman i Bondliden, Västervåla socken.

Jag hoppas att vi får ligga nära varandra då den dan kommer.

Björn Nilsson

(Not av Hans Philip: Björn och Evald ligger nu ganska nära varandra!)